

Bærekraftig utvikling som konseptuell utfordring

Da begrepet *sustainable development* ble introdusert i den internasjonale miljødebatt av Brundtlandkommisjonen i 1987, endret i realiteten miljødebatten karakter. Fra e ha vært sterkt opptatt av lokale problemstillinger og ikke minst vært utslippfokuset, endret miljødebatten seg til e drøfte globale problemstillinger samtidig som livsløp (altse livsløpsanalyser) for produkter ble en logisk del av forbruksdiskusjonen. Begrepet romskipsøkonomi ble introdusert og representerte en nyttig peminnelse om at vi lever i et lukket system og med et biologisk livsgrunnlag som helt åpenbart har begrensninger: Relativt sett er klodens livgivende atmosfære ikke tykkere enn lakk-laget på en globus.

Biosfæren er i dynamisk utvikling, men med lange tidskonstanter slik at det biologiske grunnlaget på et hvert tidspunkt representerer en likevekttilstand med mange påvirkningsfaktorer. Menneskene har i løpet av meget kort tid bidratt til å endre de globale forutsetningene for utvikling, og det er stor grad av enighet om at dagens utvikling ikke er opprettholdbar i noe særlig langt perspektiv. Vi blir etterhvert for mange, vårt ressursforbruk og vårt forbruksmønster eksploderer, det biologiske mangfold er under enormt press, miljøgifter introduseres årlig i titusenvis, og mange av dem er ikke nedbrytbare, men akkumuleres tvert imot i naturen. Samtidig kan vi registrere en økende forskjell mellom rike og fattig land og rike og fattige mennesker. Det er denne utviklingen som må endres, og Brundtlandkommisjonen ga problemstillingen et ansikt med begrepet *sustainable development*. *Sustainability* var ikke et nytt begrep i alle kretser. Forvalterne av havets fisk var antagelig den gruppe som først systematisk brukte begrepet, og forvaltningen av havets fiskeressurser illustrerer på en instruktiv måte begrepets utfordringer. Som biologisk ressurs kan fisken høstes som verdifull matvare for menneskene. Det blir imidlertid av kritisk betydning at høstingsvolumet ikke overstiger rentene på naturkapitalen. I praksis kan en med letthet høste utover renteavkastningen, men da undergraves naturkapitalen, og veien mot utryddelse av den biologiske base er påbegynt. Innenfor fiskerinæringen er dette demonstrert med dramatisk tydelighet både når det gjelder den nord-atlantiske torskestammen og kanadisk blåkveite. Dette er med andre ord ikke en teoretisk, hypotetisk problemstilling, men en høyst reell forvaltningsutfordring der ressursforvaltere, forskere, næringsutøvere og politikere tvinges til å samarbeide om *sustainability* i denne sektoren.

Der er for såvidt en interessant filologisk problemstilling man støtte på da det internasjonale begrepet skulle omsettes til norsk og skandinavisk. I denne prosessen snublet man i den filologiske felle å velge et begrep uten tradisjon og innhold, nemlig *bærekraftig utvikling*. Selv om man vet at bærekraft betyr å innrette seg slik at en ikke undergraver senere generasjoners muligheter for en tilsvarende tilværelse som vår egen, er begrepet så upresist at det etterhvert har vanskeliggjort debatten om hva som reelt sett er nødvendig for å oppnå bærekraft. I ettertid er det mye som tilsier at den norske oversettelsen burde ha vært «opprettholdbar utvikling» og «opprettholdbarhet» i forbindelse med målet for utviklingsdebatten.

Begrepet bærekraftig utvikling har maktet å tematisere en trusel samtidig som det antyder en målsetning og tilbyr muligheter for praktisk handling.

Brundtlandkommisjonens opprinnelige definisjon forente to mål:

1. Respekt for naturens bærekraft, for telegrensene
2. Sikring av menneskelige verdier

Oppgaven er med andre ord ikke bare å bevare livet, men også å skape sosial rettferdighet, ikke å etablere et verdihierarki, men å utelukke en utvikling som ikke streber mot begge mål. Opprettholdelse av økosystemer blir derfor sett på som en forutsetning for bærekraftig utvikling.

Vi står utvilsomt overfor en prosessutfordring, og sentrale prosessføringer vil være Agenda 21, klimakonvensjonen og biodiversitetskonvensjonen. Agenda 21 bør for eksempel oppfattes som en politisk og moralsk forpliktelse etter at et meget stort antall statsledere undertegnet dokumentet i Rio i 1992. Agenda 21 uttrykker veien mot en bærekraftig fremtid. Bærekraftig utvikling betegner likevel ikke en fremtidig tilstand, men en tenkemåte — et politisk verdisett som vil være retningsgivende for beslutninger og valg på alle plan. Bærekraftig utvikling er altså en slags kvalitetsbeskrivelse på forholdet mellom natur og samfunn. Samtidig blir begrepet en intellektuell, praktisk og politisk utfordring hvor selve operasjonaliseringen av begrepet blir viktig.

Spesielt viktig blir det å forstå den materielle behovsutviklingen og den eksplosive dynamikken vi kan registrere. Allerede John Stuart Mills sa for snart 150 år siden at «a stationary condition of capital and population implies no stationary state of human improvement». Dette må sees i sammenheng med at deknningen av en rekke grunnleggende menneskelige behov ikke begrenses av knappe goder i fysisk forstand. Naturens bæreevne setter ingen grenser for hva som kan produseres av trygghet, omsorg og tilknytning eller kunnskapsoverføring mellom generasjoner.

Når jeg for et øyeblikk siden presenterte bærekraftig utvikling som en tenkemåte, er det fristende å referere til en av historiens største naturvitenskapsmenn, nemlig Albert Einstein. På slutten av sin tilværelse delte han noen vesentlige refleksjoner med ettertiden. «Den verden vi har skapt ved vår måte å tenke på,» skriver han, «har åpenbare problemer som ikke kan løses ved fortsatt å tenke på samme måte.» Utfordringen å tenke anderledes blir mer krevende enn den teknologiske tilpasning til bærekraftbegrepet. Dagens forbrukskultur er materielt fiksert og moderne materialisme har ikke innebygget noe prinsipp om begrensning. Moderne materialisme har klassisk sosialøkonomi som sin teologi. Og klassisk økonomi forutsetter mennesket som amoralsk, endimensjonal maksimerer av egeninteresse. Moderne fremtidsrettet økonomisk tenkning må styre mot selvregulerende, økologisk resirkuleringsøkonomi.

Den viktigste bevisstgjøring og erkjennelse er at miljøproblemene ikke skyldes ond vilje. Miljøproblemene er i realiteten utilsiktede konsekvenser av i hovedsak velmente forsøk på å skape fremgang eller goder. Men når de utilsiktede konsekvenser er forskjøvet både i tid og rom, overstiges beslutningssystemets evne til å balansere fordeler og ulemper. Våre beslutninger karakteriseres av hensynsløs kortsiktighet, og problemer som først kommer til syne senere og kanskje et annet sted, vil ikke tillegges tilstrekkelig vekt når kortsiktige fordeler kan oppnås.

I sin bok *Beyond the limits* skriver D.H. Meadows, D.L. Meadows og Jørgen Randers¹ at et bærekraftig samfunn fortsatt er teknisk og økonomisk realiserbart. Det vil dessuten høyst sannsynlig være logisk ønskelig fremfor et samfunn som søker å løse sine problemer med kontinuerlig ekspansjon. Overgangen til et bærekraftig samfunn, skriver Meadows-gruppen, krever en omhyggelig balanse mellom langsiktige og kortsiktige mål: Den fordrer «an emphasis on sufficiency, equity and quality of life rather than on quantity of output. It requires more than productivity, and more than technology, it also requires maturity, compassion and wisdom».

Når samfunnsnormene idagens system løfter ego-dyrkelsen frem på bekostning av fellesskap, medmenneskelighet og omsorg, må systempremissene som dirigerer denne utviklingen identifiseres og endres. Bærekraftig utvikling er derfor en større utfordring enn menneskene noen gang har stått overfor. Men fordi livskvalitet lar seg forene med bærekraftskonseptet, er utfordringen positiv. Vi søker etter en enklere tilværelse, en mindre materiell tilværelse, en nære tilknytning til natur, til livskvalitet. Og i søkningen etter forandringsstrategier finner vi kanskje noe annet: Vi finner igjen oss selv!

¹ Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows og Jørgen Randers: *Beyond the limits. Global collapse or a sustainable future*, London, Earthscan, 1992.